

Барзишена Вікторія

НЕОРОМАНТИЗМ ЯК СТИЛЬОВА ТЕНДЕНЦІЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ГІТАРНІЙ МУЗИЦІ (НА ПРИКЛАДІ ТВОРІВ А. ШЕВЧЕНКА).

Стаття розкриває прояви неоромантизму в сучасній українській гітарній музиці на прикладі творчості сучасних композиторів, зокрема, Анатолія Шевченка.

Ключові слова: неоромантизм, гітара, стиль.

Для музичного мистецтва характерною рисою є незупинний розвиток музично-інтонаційної мови, зміни жанрової системи, утворення нових музичних стилів, винаходження нових ресурсів звукового матеріалу і технік композиції. Цей процес спостерігається і в жанровій сфері європейської гітарної музики, історія якої налічує приблизно сім сторіч.

В сучасних творах для гітари втілені різноманітні новітні тенденції, притаманні європейській композиторській музиці ХХ ст. Так, наприклад, відчувається вплив нових композиторських технік письма (алеаторика, пуантилізм, серіалізм, колаж), нових принципів ладотональної організації музичної форми (політональність, модальність, система ангемітонних ладів тощо), нових стилів (неокласицизм, неофольклоризм, неоромантизм).

Українська гітарна музика не є винятком із цього загальноєвропейського процесу. Вітчизняні композитори, які звертаються до цієї жанрової сфери, сміливо експериментують із новими засобами музичної виразності. Вони використовують звуковисотні системи, ритмометричні принципи, композиційні форми, що виникли у другій половині ХХ ст. в контексті напрямків авангардистської музики. Поруч з тим, композиторів нових генерацій приваблює принцип програмності, а також музично-інтонаційний простір національного фольклору.

Серед композиторів, які активно працюють у жанровій сфері гітарної музики і експериментують з новими засобами музичної виразності, варто відзначити низку молодих авторів.

Валентин Задоянов – композитор і гітарист-виконавець, який працює у Миколаєві. На його творчість вплинула тематика, пов'язана із Середньовіччям, древніми культурами кельтів і вікінгів. Така тематика є характерною для митців романтичної доби. Звернення до неї було своєрідним способом втечі від «сірої» «бездуховної» дійсності. Характерними для цього композитора творами можуть слугувати: «Пісні менестрелів», «Лицарська сюїта», «Кельтський орнамент», «Пісня про Роланда», «Книга пілігрима», «Пісня Конкістадора», «Фарголл-троль».

Олександр Ходаківський, гітарист-виконавець і композитор з Житомира, активно використовує в своїх творах українсько-карпатські народопісенні інтонації, які він майстерно поєднує із сучасними прийомами гри (легато лише лівою чи правою рукою на грифі, флажолетами, «гольде», «тамбурином», глісандо, тремоло, «тепінгом»), незвичними гармонічними співзвуччями (акордами з секундовими нагромадженнями, неакордовими звуками, «розщепленими тонами» тощо). Серед його творів вирізняються «Чотири українські віночки», «Варіації на тему Д. Бортнянського із опери «Жайворонок»», «Два українських награвання», «Попурі для квартету гітар», «Етюди і вправи для гітари в стилі кантрі», «Різдвяна сюїта», «Кельтська сюїта», «Кубана» на теми кубинських і мексиканських мелодій.

Київська гітаристка-композиторка Аліна Бойко також часто використовує в своїх творах українські народні пісенні інтонації. Вона охоче звертається до старовинного жанру варіацій на теми українських народних пісень, точно цитуючи їхні мелодії. Серед них: варіації на теми пісень «Ніч яка місячна», «В кінці греблі шумлять верби», «Ой лопнув обруч» в перекладі для 2-ох гітар, «Ой, не світи місяченьку», «Сонце низенько», «Ой, чий то кінь стоїть», «Женчикок-бренчикок» (тріо гітар) та

інші. Поруч з цим композиторка створює власні композиції в дусі романтичних творів. Серед них варто зазначити «Хоровод» (пам'яті О. Іванова-Крамського), «Монолог», «Меланхолійний настрій», «Прелюдія», «Сумний вальс».

Олександр Затинченко багатьом своїм творам дає назви, які нагадують програмні заголовки п'єс романтичної доби, як наприклад: «Балада», «Баркарола», «Вечірня пісня», «Вечірня казка», «Чарівний вечір», «Спогади про літо», «Мрії», «Гроно винограду», «Сумна пісенька», «Сумний вальс» тощо.

Юрій Могилюк створив чимало обробок і фантазій на теми українських народних пісень («Ніч яка місячна», «Їхав козак за Дунай», «Ой за гаєм, гаєм», «Вечір на дворі», «Чорнії брови, карії очі» та інші). Разом з цим композитор написав низку оригінальних творів в дусі романтичної традиції, яка становить семантичну основу його творчості: «Осінній дощ», «Забута іграшка», «Етюд-казка», «В ритмі дощу», «Біля багаття» тощо.

Юрій Стасюк теж створює обробки народних пісень (переважно українських): «Ой, чий то кінь стоїть», «Нова радість стала», «Ой, у Вифлеємі», «Тиха ніч», «Чом ти не прийшов», «Ой, ты степь широкая», «Хава нагіла». Йому належать також програмні п'єси, які можна віднести до романтичної тематики; «Клеванський замок», «Вечір», етюд «Осінні фарби», «Коломийка», «Лірницький наспів», «Плач гітари», «П'єса без слів», прелюдії тощо.

Михайло Вігула пише твори, використовуючи фольклорні українські та угорські мотиви («Український цикл №1», «Українська фантазія», «Ноктюрн», «Романс», «Подорож у мрії», прелюдії та ін.).

Значний інтерес із погляду розвитку української гітарної музики становить творчість одесита Анатолія Шевченка. Він увійшов в українську сучасну гітарну музику як талановитий композитор та виконавець-імпровізатор, який яскраво відрізняється своєю власною манерою

музичного висловлення. У своїх творах він сміливо поєднував риси різних жанрових та національних стилів (українського, карпатського, іспанського тощо), продовжуючи традицію композиторів і виконавців-імпровізаторів доби романтизму.

Загалом для його композиторського стилю властиві такі риси: визначеність та виразність тематизму (звичайно це початкові інтонації твору), використання віртуозних можливостей інструменту, чітка конструктивність основної ідеї [1, с. 569].

Одним з яскравих зразків його творчості є «Пливе човен» з «Української сюїти» на мелодію однойменної української народної пісні. В творі композитор поєднує класичні та новаційно-оригінальні мелодичні форми. Відзначимо особливу роль модуляцій тембру, як одного з найважливіших компонентів музичної виразності. Музична форма викликає літературні та живописні асоціації. Автор сміливо поєднує контрастні засоби виразності: спокійний мелодійний рух зі штрихом *ben marcato*, діатонічні інтонаційні звороти і насичену хроматику. З точки зору образного змісту твір належить скоріше за все до романтичної традиції. Він характеризується відкритою емоційністю і художньо переконливо виражає стихійну силу людського почуття, пристрасть і волю, політ фантазії. Енергійні атаки звуку, що розпочинають музичні висловлення, патетичні промовляння фраз, динамічні перепади створюють в уявленні слухача образ, споріднений до типового романтичного образу героя-бунтівника.

Іншим твором з характерними проявами рис романтизму є композиція у старовинному жанрі думи (зрозуміло, переосмисленому і оформленому як сольна гітарна п'єса). А. Шевченко назвав цей твір «Дума. Буря на чорному морі». У цьому творі композитор використовує прийоми виконання, які викликають у слухачів асоціації з бурною морською стихією. Три контрастні частини твору характеризують три стадії бурі. Починається твір повільним чотиритактовим вступом у акордовій фактурі. Він має у цілому

стриманий, але (за рахунок дисонуючих гармоній) «знервований» характер. Перший розділ пронизаний низхідною інтонацією в обсязі інтервалу зменшеної квати: $c - h - a - gis$. Композитор використовує гармонічний мінор, але кожного разу він експериментує з різноманітним його гармонічного та ритмічного інтонаційного втілення. Застосовуються різні співзвуччя: від звичайних тризвуків до менш вживаних (особливо в творах для гітари) п'ятизвучних колористичних співзвуч терцевої структури.

У наступному контрастному розділі композитор змінює темп, тональність, розмір, характер, спосіб викладення. Якщо в попередньому розділі переважав імпровізаційний виклад, то в цьому розділі спостерігається чіткість мелодійної та композиційної структури, що проявляється у виразному розподілу на мотиви й фрази. Характерною особливістю є синкопований виклад мелодії. Середній розділ плавно пов'язується із заключною частиною твору, де розташована загальна кульмінація Думи. Характерною рисою частини є поява мелодії, яка була в першій частині твору. Тут вона викладена в акордовій фактурі і звучить урочисто, піднесено, впевнено, твердо. Для більш рельєфного її проведення композитор звертається до прийому тремоло «расгеадо», характерного для стилю фламенко.

Думу «Буря на Чорному морі» можна віднести до стильового напрямку неоромантизму. Про це свідчить поєднання класично-сталих і сучасних мелодичних формул (наприклад, тетраорду гармонічного мінору і незвичних зворядових структур), пошуки у гармонічній сфері, використання незвичних артикуляційних форм, штрихів, прийомів звуковидобування. Поруч із функціональною акорди кою композитор використовує різко дисонуючі співзвуччя з секундовими нагромадженнями, розщепленими тонами. Назва твору «Буря на Чорному морі» надає йому яскраві візуальні асоціації. Силі художнього вираження сприяє синкопована

ритміка, використання різних регістрів інструменту, контрасту гомофонії та акордової фактури, прийоми тремоло, «расгеадо», арпеджіато, легато тощо.

Композиція твору має характерний розвиток, який створює враження нестримного польоту фантазії. У цілому, образно-естетичний зміст твору, характер його «ліричного героя» наближаються до образів непримиренної боротьби у світі правди і кривди, пафосу подолання стихії, яка протистоїть бунтуючому герою. Така художня семантика є дуже характерною для романтичного напрямку.

До аналогічних висновків щодо стильових властивостей гітарних творів А. Шевченка ми приходимо, аналізуючи інші п'єси «Української сюїти». Їм також притаманні риси романтизму. Це проявляється, перш за все, у назвах кожної з п'єс циклу, де композитор звертається до цитування українських народних пісень (№1 Прелюдія «Думи мої...», №2 Intermezzo «Дощик», №3 Серенада «Вечір на дворі»), у використанні літературної преамбули до твору (№4 – Дума про Григорія Сковороду супроводжується текстом «Мірє ловил мене, но не поймал»), у використанні характерних ритмо-мелодійних мотивів карпатського фольклору (№5 Карпатська рапсодія «Вітер з полонин»), у характерному інтертекстовому прийомі звернення до музичних творів інших композиторів (у п'єсі №7 «Пливе човен» використано мелодію «Баркароли» Миколи Лисенка).

Зауважимо, що характерною рисою творчості А. Шевченка, яка притаманна майже всім його творам, є звернення до фольклору півдня Іспанії (Андалусії), тобто до жанрового стилю фламенко. Його ознаки (психологічна рухливість та загостреність інтонацій, складна поліритмія, експресивність темпоритму, характерні для мелодії довгі трелі, застосуванні характерних для фламенко діатонічних ладів – фрігійського, еолійського, лідійського) з'являються навіть у творах відверто українського інтонаційного характеру.

Отже, у вищерозглянутих творах ми знаходимо досить ясно виражені типові ознаки естетики романтизму, а саме: лірико-драматичний модус художнього висловлення, протиставлення змістовного багатства духовного світу людини «зовнішньому» буденному існуванню, включення в художній обрій літературних та мистецьких асоціацій, звернення до теми самотності. Ці риси змісту, у поєднанні з інтонаційними засобами музичної виразності, що навіяні музичною мовою і образами фольклору дають підстави для віднесення вищезгаданих творів та багатьох інших творів А. Шевченка до напрямку неоромантизму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бернат Ф. «Карпатская рапсодия» для гитары А. Шевченко: специфика композиторской и исполнительской интерпретации [Электронный ресурс] / Ф. Бернат // Проблемы взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти. - 2014. - Вип. 40. - С. 567-577. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pvmp_2014_40_44
2. Галушко М. И второй мужскому вздоху открытая грудь гитары [электронный ресурс] / М. Галушко. — Режим доступа : http://www.odessapassage.com/passage/magazine_details.aspx?lang=eng&id=34499
3. Порцева А. Валентин Задоянов – менестрель XXI ст. / А. Порцева // Навколо гітари : музично-літературний журнал з ілюстраціями та нотними прикладами. – 2013. – №11. – С. 17 – 19.
4. Порцева А. Українська народна пісня – невичерпне джерело для творчості композиторів / А. Порцева // Навколо гітари : музично-літературний журнал з ілюстраціями та нотними прикладами. – 2014. – №12. – С. 17 – 19.
5. Могилюк Ю. Преподаватель гитары Юрий Могилюк [электронный ресурс] / Ю. Могилюк. – Режим доступа : <http://mogylyuk.narod.ru/>
6. Сидоренко В. Категорія камерності в сучасній музиці (на прикладі українського академічного гітарного мистецтва)[Електронний ресурс] / В. Сидоренко // Наукові збірки Львівської національної музичної академії ім. М. В. Лисенка. – 2010. – Вип. 24. - С. 381-390. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzlnma_2010_24_47
7. Соллертинский И.И. Романтизм, его общая и музыкальная эстетика / И.И. Соллертинский // Исторические этюды. – Л. : Государственное музыкальное издательство, 1963. – Изд. 2-е. – С. 90 – 113.
8. Стасюк Ю. Роль українських композиторів у розвитку педагогічного репертуару для класичної гітари / Ю. Стасюк // Навколо гітари : музично-літературний журнал з ілюстраціями та нотними прикладами. – 2014. – №12. – С. 8 – 16.
9. Холопов Ю. Очерки современной гармонии. Исследование / Ю. Холопов. – М. : Музыка, 1974. – 288 с.
10. Шевченко А. [эл. ресурс] / А. Шевченко. — Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki/Шевченко,_Анатолий_Антонович.
11. Шевченко А. [электронный ресурс] / А. Шевченко. — Режим доступа : <http://www.shvchenko.odessa.ua/>.
12. Шевченко А. Думи мої... [Ноти] / Анатолий Шевченко. – Одеса : Астропринт, 2012. – 24 с.
13. Шевченко Анатолий [эл. ресурс] / А. Шевченко. — Режим доступа : <http://www.abc-guitar.narod.ru/pages/shevtschenko.htm>.

Барзишена Виктория. Неоромантизм как стилевая тенденция в современной украинской гитарной музыке (на примере произведений А. Шевченко). Научный руководитель – доктор искусствоведения, профессор С. В. Шип. Одесская национальная музыкальная академия им. А.В. Неждановой. Статья раскрывает проявления неоромантизма в современной украинской гитарной музыке на примере творчества современных композиторов, в частности, Анатолия Шевченко.

Ключевые слова: неоромантизм, гитара, стиль.

Barzyshena Victoria. Neoromanticism a stylistic trend in modern Ukrainian guitar music (on the example of A. Shevchenko). Supervisor – Doctor of Arts, Professor S.V. Ship. Odessa National Academy of Music. A.V. Nezhdanova. The article reveals the manifestations of neo-romanticism in modern Ukrainian guitar music the works of contemporary composers, including Anatoly Shevchenko.

Keywords: neoromanticism guitar, style.